

A SZAKEMBEREK INFORMÁCIÓVAL VALÓ ELLÁTÁSÁNAK REGIONÁLIS LEHETŐSÉGEI

Havasi Zoltán – Szentirmai László

József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára

A REGIONÁLIS FUNKCIÓVAL RENDELKEZŐ KÖNYVTÁRAK FELADATA

Tulajdonképpen közhelynek ható eszmefuttatással kezdenénk irásunkat, ha a vidéken dolgozó diplomás szakemberek hátrányos helyzetét a szakirodalommal való ellátás területén hosszasan fejtegetnénk. A valóban meglévő hátrányos helyzeten egyrészt a könyvtárak között létrejött gyűjtőkori kooperáció, másrészt a regionális feladattal megbízott könyvtárak szolgáltatásai segíthetnek.

A tudományos-technikai forradalom jelentős feladatot állít a könyvtárak elé is. Nemcsak az üzemek, kutatóintézetek felső- és középszintű vezetőit kell ellátniok a legújabb magyar és külföldi szakirodalom figyelése révén a legújabb kiadású szakkönyvekben és szakfolyóiratokban közölt információkkal, hanem bármely munkaterületen dolgozó szakember számára biztosítaniok kell az őt érdeklő információ áramoltatását a tudományos könyvtári anyagból.

Országos könyvtárpolitikai célkitűzés, hogy a vidéken dolgozó szakemberek szakirodalmi ellátásának megjavítása érdekében - összhangban az országos településhálózat-fejlesztési koncepcióval - a vidéki egyetemi könyvtárak állományát és tájékoztatási szolgáltatásait olyan módon kell fejleszteni, hogy e könyvtárak fokozatosan alkalmassá váljanak a regionális könyvtári funkciók betöltésére.

A regionális szerepkör ellátására kijelölt, illetve fokozatosan kijelölendő könyvtárak /Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc, tudományegyetemi könyvtárak: Szeged, Debrecen, Pécs és a későbbiekben a Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola Könyvtára, Győr/ megoldandó feladata: bibliográfiai áttekintés biztosítása a régióban működő szakemberek számára az egyetemen oktatott tudományterületekre, valamint éppen a régió ipar- és tudományfejlesztési problémáiból adódó egyetemi kutatásokhoz szükséges szakirodalomra kiterje-

dően; a referenz-szolgálat bővítése a már kialakult, illetve fejlesztés alatt álló kézikönyv-, folyóirat- és könyvészeti állományra támaszkodva; a szakirodalmi szükségletek kielégítése a saját állományból, illetve az országos szakkönyvtárak szolgáltatásainak közvetítése; együttműködés biztosítása a régióban jelentkező szakirodalmi szükségletek kooperációval történő kielégítése érdekében.

A regionális könyvtári funkció fent említett felfogása lehetővé teszi annak összhangba hozását a műszaki könyvtárügy koncepciójával.

Manapság nagyarányú erőfeszítések történnek a vidék ipari elmaradottságának felszámolására. Egy-egy országrész arculata az országos településhálózat-fejlesztés következtében jelentősen megváltozik. A regionális gazdaságfejlesztés társadalmunk strukturájában is mélyreható változásokat eredményez.

A számában és felkészültségében növekvő vidéki értelmiség termelő és kutató munkájának egyik alapvető előfeltétele a szakirodalmi ellátás megjavítása. Jelenleg a szakkönyvtári ellátottság nyomasztóan aránytalan a vidék rovására. Az országos /központi/ szakkönyvtárak a fővárosban működnek, s a nem országos jellegű műszaki szakkönyvtárak közül is Budapesten működnek az állományban leggazdagabbak. A fővárosban élő diplomások a szakirodalmat helyben, idővesztéses nélkül vehetik igénybe, a vidékiek pedig sokszor a legalapvetőbb, leggyakrabban használt művekhez is csak nehezen tudnak hozzájutni. A könyvtárközi kölcsönzés nem hidalhatja át a legfontosabb szakirodalom hiányából eredő nehézségeket.

Az új vidéki ipari létesítményekben dolgozó szakemberek szükségletei és a régebben működő vállalatok korszerűsítési követelményei feltétlenül szükségessé teszik, hogy minden ipari /műszaki/ jellegű intézményben szakkönyvtár létesüljön. Akár a szakirodalmi információ-igény oldaláról, akár a műszaki könyvtárpolitikai koncepció oldaláról nézzük: e fejlődési tendencia szükséges és nagyfokú anyagi, valamint erkölcsi támogatást igényel. Az ún. helyi jellegű szakkönyvtárak - az üzemek, kutatóintézetek belső használatra szánt könyvtárai - gyűjtési területét és egész működését a fenntartó intézmény szükségletei határozzák meg. Teljességre azonban még egy viszonylag szűk szakterület keretei között sem törekedhetnek, inkább arra, hogy a vállalat munkájában közvetlenül hasznosítható - pl. valamely időszakos termelési vagy fejlesztési probléma megoldását elősegítő - irodalmat idejében megszerezzék, az éppen szükséges dokumentumot az érdekeltek szakemberhez eljuttassák.

Az országos jellegű és a tudományági szakkönyvtárak állománya kiterjedtebb, intézményük jellege nyilvános, gyűjteményük és apparátusuk mérete lehetővé teszi, hogy a szakirodalommal és a szakirodalmi tájékoztatással való ellátás terén egyaránt a potenciális igények kielégítésére is felkészüljenek, ily módon a hazai műszaki fejlesztés gyakorlati megoldásai előtt járjanak. A konkrét, időszakos szükségleteket, az egyes országrészek sajátos igényeit is figyelembe vehetik, de az a fő törekvésük, hogy a szakterület irodalmi termésének rendszeres és lehetőleg minél teljesebb begyűjtését, dokumentálását más könyvtárakkal való kooperáció keretében oldják meg.

A vidéki műszaki szakember szakirodalmi információigényével e két fő információs bázishoz fordulhat.

Ha azonban valamely szakprobléma beható vizsgálata érdekében bővebb információra van szüksége, vagy ha több szakterületet érintő komplex témával foglalkozik /egyre több az ilyen esetek száma/, a megfelelő nagyobb, közelben lévő tudományos könyvtárhoz kell fordulnia. Mivel a szakmák és a tudományok egyre inkább interdiszciplinárisan fejlődnek, a rokontudományok összefüggéseit egyre több esetben az általános tudományos könyvtár állománya tudja megvilágítani.

A műszaki szakirodalmi ellátás és szakirodalmi tájékoztatás problémájának megoldására hivatott könyvtárügyi koncepciónak számolnia kell tehát - a hálózaton belüli koncepción túlmenően - a hálózatok közötti együttműködés lehetséges módjaival is. Különösen, ha a vidék szakirodalmi információval való ellátásának megjavítását is célul tűzi ki.

Az ország könyvtárügyének jelenlegi fejlődési szakaszában elkerülhetetlen a szakmai hálózati és területi elv és a gyakorlat szintézisének kialakítása. A különböző hálózatok valóságos együttműködésének formáit az ország egyes részei konkrét termelési és társadalmi viszonyainak ismeretében lehet kiépíteni.

Távolabbi perspektívában - az országos településhálózat-fejlesztési irányelvekből következő regionális fejlesztéssel - területi tudományos könyvtári bázisokat kell kijelölni a kiemelt felsőfokú központokban, megjelölve ily módon a szakmai hálózat és a területi hálózat érintkezésének csomópontjait, ahol a különböző típusú és rendeltetésű, a differenciáltságot megtestesítő könyvtárak működésének integrálódása megvalósítható és lemérhető, a különböző könyvtári hálózatok közötti együttműködés realizálható.

A jelen fejlődési szakaszban egyébként is folyamatban van az egyetemi könyvtárak tevékenységének az országos szakirodalmi ellátás koncepciójába történő beillesztése a tudományos és szakkönyvtárak gyűjtőköréről, valamint a szakirodalom beszerzésében való együttműködésükről kiadott művelődésügyi miniszteri utasítás alapján.

Az egyetemi könyvtárak tájékoztatási szakcentrummá fejlesztésének indokai:

a tervszerűen gyűjtött állományban rejlő hatalmas információs potenciál;

a megfelelő kiegészítő képzéssel tájékoztatási feladatok ellátására alkalmassá tehető szakszemélyzet.

Az egyetemi könyvtárak állománya az egyetemi oktatás és kutatás feladataiból következően követeli a tudomány differenciálódásával egyidejűleg végbemenő integrálódási folyamatot, s olyan információs anyagot tartalmaz, amelynek kihasználása nem korlátozható az egyetemre, hanem országos, illetve regionális hasznosításukat tudománysszervezési, műszaki fejlesztési és gazdaságossági szempontok egyaránt sürgetik.

A műszaki könyvtárügyi koncepció kialakítása - pontosabban a műszaki szakirodalmi ellátás és tájékoztatás szemszögéből nézve: a műszaki termelési könyvtári hálózat és az egyetemi könyvtári hálózatok együttműködésének lehetősége - az állománygyarapítási együttműködésben, illetve a kooperációs körök szolgáltatásainak összehangolásában jelentkezhet. Ennek azonban előfeltétele, hogy a műszaki tudományok és a műszaki fejlesztés szakirodalmi ellátására vonatkozóan is megszülessék az állománygyarapítási együttműködésre vonatkozó rendelkezés. Jól látható máris, hogy az ország szakirodalmi ellátottságának növelésére éppen a szakmai kooperációs körökben nyílik a legtöbb lehetőség.

A bármely szakterületen dolgozó szakemberek igényeinek kielégítését részben a regionális könyvtár saját állományára, részben a régióban működő más könyvtárak állományára támaszkodva, illetve az országos szakkönyvtárak szolgáltatásainak közvetítésével kell megoldani. A regionális könyvtár saját állományára támaszkodva három irányú szolgáltatást nyújthat:

a/ helybeni használatra rendelkezésre bocsátja a szakirodalmi tájékoztatást lehetővé tevő referenzs-anyagát;

b/ helybeni használat, kölcsönzés és könyvtárközi kölcsönzés útján eredetiben rendelkezésre bocsátja az egyetem számára egyébként is gyűjtött szakirodalmi állományát;

c/ reprográfiai szolgáltatásokat épít ki.

A régióban működő könyvtárak állományának fokozottabb kihasználása részben a könyvtárközi kölcsönzés kiszélesítésével, részben a felhasználóknak a régióban működő könyvtárakhoz történő átirányítása révén valósítható meg. Ez utóbbi szükségessé teszi, hogy a regionális funkcióval megbízott könyvtárak vonzási területükön megfelelő un. public relation tevékenységet kezdeményezzenek.

Az országos szakkönyvtárak szolgáltatásainak közvetítése állományok könyvtárközi kölcsönzése útján, illetve az általuk megjelentetett szakirodalmi tájékoztató kiadványoknak a régióban történő elterjesztése révén valósulhat meg. Ez utóbbiak alapján jelentkező szakirodalmi igényeket továbbítani kell az illetékes országos könyvtárakhoz, ha azok helyileg kielégíthetetlenek.

A régióban működő különböző profilu könyvtárakkal együttműködést szükséges kiépíteni annak érdekében, hogy a felmerülő szükségletek kielégítése az igénylőhöz területileg legközelebb eső könyvtárból történhessék. A felhasználók orientálása regionális szolgáltatás-nyilvánítás kiépítését tételezi fel, de ügyelni kell arra, hogy ne keletkezzenek felesleges kettőzések az országos nyilvántartásokkal.

A regionális központi könyvtárnak a régióban működő könyvtárakkal kooperatív vállalkozásokat kell szerveznie a társadalmi igények és a könyvtári ellátottság felmérése, a könyvtári ellátás megjavítása stb. érdekében.

A public relation tevékenység egyik feladatául folyamatosan propagálni kell a regionális funkció keretében nyújtható szolgáltatásokat, közvetlen kontaktust teremtve a régióban lévő fontosabb intézményekkel, állami és gazdasági szervezetekkel. Gondoskodni kell a regionális szolgáltatások minél szélesebb körű és ismételt publicitásáról.

AZ ELLÁTANDÓ SZAKEMBEREK TÁJÉKOZÓDÁSI SZOKÁSAINAK ÉS IGÉNYEINEK VIZSGÁLATA

A gazdaságilag, társadalmilag, politikailag és kulturálisan legfejlettebb vidéki városokban, az országos településhálózat-fejlesztési irányelvek által kiemelt felsőfoku központoknak tekintett /Miskolc, Debrecen, Pécs, Szeged, Győr/ centrumokban merülhet fel a legtöbb és a legmagasabbrendű szakirodalmi igény. Nyilvánvaló, hogy éppen ezekben a kiemelt felsőfoku központokban van meg a legtöbb adottság arra, hogy az igényeket ki lehessen elégíteni.

Az igények kielégítésének azonban előfeltétele, hogy ismerjük az információt igénylő szakemberek szakirodalmi tájékozódási és olvasási szokásait, valamint szakirodalmi igényeiket és elvárásait, ez utóbbitak összhangba hozva a társadalom effektív és latens szükségleteivel. Éppen ezért a regionális könyvtár feladata, hogy a jelenlegi kis volumenű public relation tevékenység következtében még nem nagy számban jelentkező igényekkel párhuzamosan közvéleménykutató módszerrel vizsgálatot végezzen a régióban működő szakemberek körében, s a felmérés alapján egzakt adatokkal rendelkezzen azok szakirodalmi tájékozódási és olvasási szokásairól, igényeiről, valamint elvárásairól. Az egzakt adatok ismerete lehetőséget nyújt a könyvtári szakemberek számára, hogy megállapíthassák, mennyiben felelnek meg a szakemberek különböző csoportjainak igényei és elvárásai a társadalom effektív és latens szükségletének, s ennek megfelelően alakítsák a regionális könyvtár beszerzési politikáját, szervezzék a szolgáltatásokat. Mindez többlépcsős kérdőíves felmérés segítségével valósítható meg, s jól kidolgozott táblaterv birtokában az adatok egy része alapján szociológiai jellegű következtetések is levonhatók.

A József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára regionális funkciójának ellátása érdekében olvasóinak és lehetséges igénybevevőinek megismerésére többlépcsős vizsgálati módszert dolgozott ki.

Első feladatunknak tekintettük, hogy megismerjük legnagyobb számú olvasócsoporthoz tartozókat, az egyetemi hallgatóknak a tájékozódási és olvasási szokásait. Az egyetemi hallgatókra vonatkozó adatok elemzéséből levont következtetések alapján végezhetjük el más olvasói csoportok szokás- és igényvizsgálatát, hogy összehasonlítást tehesünk: vajon e csoportok igényeinek kielégítésére tervezett szolgáltatások nem akadályozzák-e az egyetem tudományos, oktató és nevelő munkájának segítését.

Az egyetemen kívül dolgozó szakemberek tájékozódási és olvasási szokásainak felmérése előtt Szeged város könyvtárunkat látogató dip-

lomásainak olvasási szokásait elemeztük, hogy az így nyert adatokat felhasználhassuk vizsgálatunk munkahipotéziseként.

A fenti adatok elemzésének birtokában több csoport vizsgálatát tartjuk szükségesnek, hogy megismerhessük az általános gyűjtőkörű tudományos könyvtár és a megyei közművelődési, valamint a munkahelyi könyvtárak szolgáltatásait igénybevevők, illetve az azokat soha nem látogatók szokásait, igényeit és az elutasítás motivumait. Reméljük, hogy a tömegszervezetek és a társadalmi szervezetek segítségével vizsgálataink során elérhetjük azokat a szakembereket is, akik a fent említett könyvtárakat soha nem látogatják.

Az alábbi formális csoportok vizsgálatát tartjuk indokoltnak:

a/ Egyetemi oktatók és kutatók. /Az MTA Biológiai Tudományok Osztálya felkérésére elvégeztük az MTA biológiai kutatóintézeteiben és az egyetemi biológiai tanszékeken dolgozó kutatók és oktatók tájékozási és olvasási szokásainak, igényeinek vizsgálatát./

b/ Szeged és Csongrád megye fontosabb üzemeiben dolgozó szakemberek. /Véletlenszerű kiválasztás alapján./

c/ A TIT Csongrád megyei szervezet által összefogott, társadalomtudományi és természettudományi műveltséggel rendelkező szakemberekből képzett minta.

d/ Szeged város és Csongrád megye tanácsai dolgozói, különös tekintettel a vezetéssel, szervezéssel és az államigazgatással kapcsolatos információs igényeikre.

e/ Csongrád megye művelődési osztályához tartozó pedagógusok és más szakemberek.

A felsorolt csoportok vizsgálata során nyert adatok elemzése felvilágosítást nyújthat, hogyan jelentkeznek a könyvtárlátogatók tájékozódással, olvasással kapcsolatos szokásai, igényei, elvárásai: hol találunk fehér foltokat, melyik szakembercsoport ellátatlan, s kiknél nem találkozunk információigénnyel; mit várhatunk a potenciális szakemberektől /egyetemi hallgatók/. Egyben hasznos felvilágosítást nyerhetünk a régió területén dolgozó szakemberek részére kialakítandó tájékoztatási modell strukturájához.

A vizsgálat kezdeti szakaszában elsősorban Szeged kutatóira és szakembereire, illetve a Szakszervezetek Megyei Tanácsa /SZMT/ könyvtárának segítségével Csongrád megye potenciálisan információigénylő diplomásaira terjedt ki. A továbbiakban bizonyos vizsgálatokat szondázás segítségével megismételhetünk a régióhoz tartozó két másik megyében is: Bács-Kiskun és Békés megye szakemberei között.

Az SZMT könyvtárának segítségével mintegy 20 szegedi és megyei üzemben, valamint szolgáltató vállalatnál dolgozó - többségében műszaki - felső- és középfokú végzettséggel rendelkező szakembercsoport körében kérdőív felhasználásával vizsgálatot végeztünk. Azokat az üzemeiket és szolgáltató intézményeket választottuk ki, ahol a szakszerve-

zeti /legtöbb esetben egyben műszaki/ könyvtáros elért presztizse biztosította, hogy a megkérdezettek nem zaklatásnak, hanem hasznos segítségnek tekintik a kérdőív kitöltését. Mindenképpen el akartuk kerülni, hogy a vállalat vezetőjét kérjük fel vizsgálatunk támogatására, mert nem szeretttük volna, ha a válaszadás "hivatali kényszerből" történik. Anyagi fedezet hiánya lehetetlenné tette az interjús módszer alkalmazását.

A kiosztott kérdőívek több mint 75%-át kaptuk vissza, s figyelmen kívül hagyva néhány hiányosan kitöltött vizsgálati lapot, 500 értékelhető kérdőívvel rendelkezünk.

A kérdőív 31 kérdést tartalmazott, kitöltését névtelenül kértük. Az alternatív válaszadást igénylő ún. zárt kérdéseket előre kódoltuk, emellett alkalmaztunk szabadon megfogalmazható ún. nyitott kérdéseket is. Előre megadott válaszlehetőségek hiányában a kérdőívet kitöltő szakembernek egyrészt számszerű adatok, másrészt szöveges válaszok megadására nyílt alkalma.

A kérdésblokk összeállításánál figyelembe vettük azokat a következtetéseket, amelyeket az egyetemi könyvtárat látogató nem egyetemen dolgozó szakemberek vizsgálatának során nyertünk.

A kérdőív rövid bevezetést tartalmazott, amelyben megmagyaráztuk vizsgálatunk célját. Az objektív adatokra vonatkozó kérdések kitértek a legáltalánosabbak mellett arra, hogy a megkérdezett mikor szerezte legmagasabb képesítését /tudásanyaga mennyire évválthatott el a végzettség megszerzése óta/, mióta dolgozik jelenlegi munkahelyén, milyenek lakáskörülményei /összefüggés állapítható-e meg ennek függvényében a helyben olvasás vagy a kölcsönzés között/, munkahelyének megközelítése jelentős időt igényel-e.

Második kérdésblokkunk azt kívánta felderíteni, hogy az olvasás: szakirodalom, szépirodalom, sajtó, valamint a tanulás és továbbképzés mennyi időt foglal el hetente a megkérdezettek szabadidejének szubjektív strukturájában. Mi a megkérdezettek véleménye, hogy időmérlegükből elegendő időt fordítanak-e szakkönyvek olvasására, tanulásra vagy továbbképzésre.

Ezen adatok közlése után kitérhattünk arra, hogy az üzemben vagy vállalatnál dolgozó szakembernek tulajdonképpen milyen kérdés megoldásához van szüksége szakirodalomra. Megkapja-e a szükséges szakmai információt időre vagy csak időnként, esetleg nem kapja meg. Nyitott kérdés keretében a megkérdezett közölhette, hogy véleménye szerint miért nem jut a kívánt szakmai információs anyaghoz, s hogyan lehetne ezen segíteni.

A következő kérdéscsoport a szakmai tájékozódás szükségességét a munkahelyi klíma keretei között kívánta vizsgálni. Elégedett-e a megkérdezett jelenlegi munkakörével; szakmai ismereteinek bővítése közvetlen anyagi, szakmai, erkölcsi elismerést jelent-e vagy csupán egyéni elégedettséget. Magától értetődően a tájékozódási és olvasási szokásokat jelentős mértékben befolyásolhatja, hogy a megkérdezett munkaköre milyen differenciált tájékozódást tesz szükségessé. Különb-

séget tettünk a szakkönyvek, szakfolyóiratok rendszeres olvasásának, vagy esetenkénti átlapozásának szükségessége között. Milyen célt szolgálhat a szakmai ismeretek bővítése, alternatívák: munkakörében alkalmazni tudja, főnöke megköveteli a rendszeres beszámolást vagy elegendő az esetenkénti referálás. Milyen szerepet játszik az interperszonális kommunikáció az ismeretek továbbadásában, elmélyítésében. Megbeszéli-e az olvasottakat főnökével, munkatársaival, beosztottai-val, esetleg másokkal.

A legszélesebb skálájú kérdéseket arra összpontosítottuk, hogy a megkérdezett szakember hogyan tud információhoz vagy információs anyaghoz jutni. Nem tartottuk kizártnak, hogy főnökétől vagy munkatársaiktól szerzett verbális közlés is elegendő. Figyelembe véve hipotézisünk kidolgozását elősegítő korábbi vizsgálatunk eredményeit, arra a megállapításra jutottunk, hogy a szakemberek közül többen a tudományos kérdések ismeretterjesztő szinten való feldolgozása iránt érdeklődnek inkább, s ha ez egy szélesebb körű populációból vett mintán is bizonyítható, akkor a tömegkommunikációs eszközöknek: rádióknak, televízióknak, sajtónak, valamint a különböző előadásokon elhangzóknak is jelentős szerepet kell tulajdonítanunk a tájékozódásban, esetleg az írott információ rovására.

Felmérésünk fókuszában állt, hogy a műszaki könyvtár megkönnyíti-e a szakember tájékozódását, azaz ha munkahelyén ilyen könyvtár található, kölcsönöz-e onnan. Emellett az olvasási szokások alakításában milyen szerepe van egyéb könyvtáraknak: az Egyetemi, a Megyei és a Városi Somogyi Könyvtárnak.

Az olvasási szokások kontrollját a megkérdezettek egyéves időtartam alatti kölcsönzési adatainak összevetésével kívántuk elérni. Felsoroltuk az összes igénybe vehető könyvtár típusokat, s megkérdeztük, hogy emlékeztek-e szerint az elmúlt évben hány kötetet kölcsönöztek. A munkahelyi könyvtáraknál kitértünk arra is, ha nem kölcsönöz a megkérdezett a műszaki könyvtárból, akkor ennek mi az oka: nem talál megfelelő könyvet, nem érdeklődik szakmáját tárgyaló művek iránt, inkább megvásárolja, mint kölcsönzi azokat, vagy más könyvtárakban inkább megtalálja a kívánt szakirodalmat. Tájékoztatásunkat az egyéni könyvtárra vonatkozó kérdésekkel egészítettük ki.

Véleményünk szerint a kapott adatok reális értékét nem befolyásolta különösebben, hogy nem alkalmazhattunk interjús módszert, azonban ha módunk lett volna legalább a megkérdezettek szűkebb körében egyhetes időmérleg vizsgálatot végezni, akkor az olvasásnak a szabadidő subjektív strukturájára vonatkozó adatait jelenthetett volna az időmérleg tényleges adataival. Mentségünkre szolgáljon, hogy egyrészt hazánkban nagyon kevés olyan csoport van, ahol egyhetes időmérleg be lehet illeszteni a vizsgálatba /középiszkolások, egyetemi hallgatók/, másrészt félok, ha a mintából önként jelentkeztek készítenek egyhetes időmérleget, akkor azon a héten igyekeznek az ő megítélésük szerint jobb megvilágításban feltűnni, feljegyzéseik esetleg nem tükrözik egy átlagos hét szabadidő tevékenységeit.

A beérkezett kérdőívek zárt kérdéseinek kódolása nem jelentett nehézséget, a nyitott kérdések legtöbbször kategóriákat dolgoztunk ki és a kódolható válaszokat kategóriánként soroltuk be.

A mintegy 45 000 karaktert tartalmazó adattömeg feldolgozását csak gépi uton valósíthattuk meg. A József Attila Tudományegyetem Kibernetikai Laboratóriumának programozó matematikusával úgy állítottuk össze a táblaterveket és a gépi programot, hogy valamennyi objektív adat bontásában kaptunk táblákat, majd pedig feltárhattuk a munkahely elvárásai, a munkahelyi légkör összefüggésében a tájékoztatói és olvasási szokásokat.

Véleményünk szerint az előbbieken ismertetett vizsgálatunk következtetéseit választ adnak arra a kérdésre, hogy milyen objektív vagy szubjektív tényezők határozzák meg a szakemberek tájékoztatói és olvasási szokásainak alakulását, hogyan befolyásolják igényeiket. A munkahely elvárásain kívül milyen összefüggések vannak hatással a szakmai ismeretek bővítésének igényére. Feltehetően mindenkor számolnunk kell bizonyos nagyságrendű csoporttal, amelynek tagjai megelégszenek a legmagasabb képesítés révén szerzett ismeretekkel és nem tartják szükségesnek az új ismeretek szerzését. A szokások és igények ismeretében tervezhetjük a regionális könyvtár szolgáltatásainak bővítését, illetve az igényelt információ eljuttatásának jobb megszervezését.

A VIDÉKI SZAKIRODALMI ELLÁTÁS ÉS TÁJÉKOZTATÁS FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

A vidéken dolgozó műszaki szakemberek szakirodalmi ellátása javításának, a szakkönyvtári szervezet fejlesztésének igénye országgrészenként időnként felveti a területi műszaki könyvtárak létesítésének gondolatát. A műszaki könyvtárügy koncepciójának kidolgozása közben többoldalú vizsgálatok egyértelműen megállapították, hogy az egyes vidéki városokban területi műszaki könyvtárakat nem célszerű létrehozni. Ilyen könyvtárak létesítéséhez olyan összegekre, helyiségre és egyéb /személyi/ feltételek biztosítására volna szükség, amelyek sem a népgazdaságnak, sem a helyi szervezeteknek nem állnak rendelkezésükre. Arról nem is beszélve, hogy a műszaki szakirodalmi tájékoztatáshoz szükséges referenz-állomány kiépítése szinte megoldhatatlan feladatnak látszik.

A műszaki könyvtári hálózati rendszer, illetve a műszaki szakirodalmi könyvtári ellátás nem lehet országosan földrajzilag annyira differenciált, hogy területileg arányos elosztásban hálózatosan lefedje a vidéken működő műszaki szakemberek szakirodalmi szükségleteit. A vállalati és intézeti szakkönyvtárak ugyanis az ipari ágazatok szerint differenciálódtak, másrészt funkcionálisan, vagyis attól függően, hogy a szakkönyvtár milyen intézmény /vállalat, kutatóintézet, tervezőiroda, fejlesztő intézet/ keretében működött.

Másfelől azonban területileg arányos elosztásban működnek egy-egy országgrész gazdasági, társadalmi, kulturális központjaiban /kiemelt felsőfoku központokban/ azok a már fejlett, vagy könnyebben fejleszthető tudományos könyvtári bázisok, amelyeknek regionális tájékoztatói lehetőségeit célszerű továbbépíteni.

A tájékoztatásügy és a könyvtárügy elvi egysége, helyesebben a műszaki-gazdasági szakirodalmi információszolgáltatásnak a tájékoztatásügy részeként való kezelése indokolatlanná teszi a már kialakult könyvtári hálózatokba tartozó könyvtári szakirodalmi bázisok mellőzését, vagyis előzmények nélküli új gyűjtemények, városi műszaki szakkönyvtárak vagy akár tájékoztató irodák létrehozását.

Országunk méreteit tekintve a jelen fejlődési szakaszban elegendőnek lehet tartani az ország öt vidéki központjában működő tudományos könyvtári intézmény kijelölését a műszaki-gazdasági szakirodalmi információszolgáltatás javítására.

A műszaki termelési könyvtári hálózattal való együttműködésben a miskolci Nehézipari Egyetem Központi Könyvtára, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára és a szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára vitathatatlanul alkalmas szakirodalmi bázissal rendelkezik. A Pécsi Tudományegyetem Könyvtára is általános gyűjtőkörű országos jellegű tudományos könyvtár, tehát nem pusztán a pécsi jogi kar szolgálatára hivatott. Referenz-állománya, a jogászképzés érdekében is gyűjtött közgazdaságtudományi szakirodalmi állománya nélkülözhetetlen a műszaki-gazdasági szakirodalmi tájékoztatás hatékonyságának szempontjából. Győrött pedig közlekedési és távközlési műszaki főiskola szervezése van folyamatban, amely négy karral rendelkezik majd /közlekedési, közlekedés-építési, járműgyártási és távközlési kar/. Ilyen perspektívájú felsőoktatási intézménynek megfelelő könyvtári apparátust kell biztosítani, amely alkalmas lehet arra, hogy a műszaki könyvtárügyi koncepció is számolhasson vele.

Ahelyett, hogy nagy költséggel új műszaki könyvtárakat vagy tájékoztató irodákat hoznánk létre, érdemes ezeknek a könyvtári bázisoknak a fejlesztését tervbe venni. Három forrásból lehetne a fejlesztést megvalósítani. Általános könyvtárpolitikai érdekű vállalkozások egyébként is indokolják az állami támogatás /költségvetés/ növelését, a műszaki fejlesztési alapról történő támogatással lehetne fejleszteni a technikai /reprográfiai/ apparátust, be lehetne vezetni a területese szolgáltatások /főleg reprográfiai/ rendszerét.

Az öt kiemelt felsőfokú központ székhelyénél kisebb településeken kialakult ipari arculat sokkal homogénabb, sőt vannak új településeink, amelyek egy meghatározott profillal létesített üzem köré szerveződtek; ezeken a helyeken a vállalati szakkönyvtárak töltik be a legfejlettebb helyi szakirodalmi bázis szerepét, amely kapcsolatot tart mind az országos szakági központtal, mind a régió könyvtárával.

00⁰⁰

HAVASI, Z. - SZENTIRMAI, L.: Possibilities for the regional information supply of specialists

A library policy designed to solve the problems of information must reckon with the possible ways and methods of co-operation between technical and other library networks, both in general and in the interest of the information supply of various regions.

This conception coincides with the objective of library policy according to which - to improve the information supply of specialists working in the country and to bring this into harmony with the regional development - the stocks and services of university libraries in the country should be developed so that those libraries might, step by step, become suitable to fulfil the function of a regional library information centre.

Geographically, the network of technical libraries cannot be differentiated so much as to meet proportionately the information needs of technical experts working in the country. However, in a geographically proportionate distribution - in the natural centres of geographical regions - in the so-called commissioned university level centres are working special libraries, developed enough or suited to be easily developed. They - relying either on their own stock or on that of other libraries in the region and transmitting the services of special libraries - can render the country's scientific, technical and economic information efforts more effective.

Parallel with the design and implementation of regional services, preparations should be made to survey information needs and reading habits of technical experts working in the field of attraction of such libraries.

The Central Library of the József Attila University at Szeged has completed the first such investigation based on exact scientific methods, and is now planning inquiries involving a larger number of experts. The investigation has proven that the economically, socially, politically and culturally most developed country towns may raise most of the more sophisticated needs to information.

§§§§§

ХАВАШИ, З. - СЕНТИРМАИ, Л.: Региональные возможности обеспечения специалистов информацией

В концепции по библиотечному делу, назначенной для решения проблемы информации по специальной литературе - вообще, но в особенности в интересах обеспеченности провинций информацией по специальной литературе - нужно учитывать и возможные способы сотрудничества между сетью технических библиотек и сетями других библиотек.

Такая трактовка концепции соответствует той целевой установке библиотечной политики, по которой в интересах улучшения обеспечения специалистов, работающих в провинции, специальной литературой - в соответствии с региональным развитием - фонд и обслуживание библиотек провинциальных университетов надо развивать в том направлении, чтобы эти библиотеки постепенно становились пригодными к выполнению информационных функций региональных библиотек.

Сеть технических библиотек в стране не может быть так дифференцированной с географической точки зрения, что согласно территориальным пропорциям сетчато соответствовала бы запросам к специальной литературе технических специалистов, работающих в провинции. Зато территориально в пропорциональном распределении работают в естественных центрах отдельных частей страны, в т.н. выделенных высших центрах те уже развитые, или легко развиваемые базы научных библиотек, которые с использованием своих фондов и фондов библиотек в других региональных областях, с передачей обслуживания государственных библиотек могут содействовать эффективности государственного научного, технического и экономического информационного аппарата по специальной литературе.

Параллельно с проектированием и осуществлением региональных обслуживаний нужно приступить к изучению запросов и навыков в отношении информирования и чтения специальной литературы специалистов, принадлежащих библиотекам такого назначения.

Центральная библиотека университета Аттила Йозеф совершила исследования, первой используя точные методы и собирается опросить более широкий круг специалистов. Исследования показали, что самое большое число запросов высокого уровня к специальной литературе возникают в самых развитых провинциальных городах с общественной, политической и культурной точки зрения.

""
"

HAVASI, Z. - SZENTIRMAI, L.: Möglichkeiten der Informationsversorgung von Fachleuten

Bei der Planung einer Lösung der Problematik der fachliterarischen Information sind - im allgemeinen, besonders aber im Hinblick auf die fachliterarische Informationsversorgung in der Provinz - die Möglichkeiten einer Kooperation zwischen dem technischen Bibliotheksnetz und anderen Bibliotheksnetzen zu berücksichtigen.

Eine solche Auffassung entspricht jener bibliothekspolitischen Zielsetzung, wonach die Bestände und Dienstleistungen der Universitätsbibliotheken in der Provinz im Interesse der Informationsversorgung der örtlichen Fachleute so zu entwickeln sind, dass diese Bibliotheken stufenweise auch die regionalen Informationsfunktionen versehen können.

Das System des technischen Bibliotheksnetzes kann geographisch nicht so tief differenziert sein, dass es fähig wäre die fachliterarischen Ansprüche der auf dem Lande arbeitenden technischen Fachleute in territorial proportionaler Verteilung zu befriedigen. Es funktionieren jedoch in geographischer Hinsicht proportionell verteilt, in den sonderbeauftragten Hochschulzentren gewisse bereits entwickelten oder leicht zu entwickelnden wissenschaftliche Basisbibliotheken. Diese können aufgrund ihrer eigenen und anderer, in der Region funktionierenden Bibliotheksbestände - die Dienstleistungen der Fachbibliotheken vermittelnd - zu einer besseren Ausnützung des nationalen wissenschaftlichen, technischen und ökonomischen fachliterarischen Informationsapparates beitragen.

Parallel mit der Planung und dem Ausbau der regionalen Dienstleistungen sind auch die Informationsansprüche und fachliterarischen Lesegewohnheiten jener Fachleute zu untersuchen, die in den Wirkungskreis der erwähnten Bibliotheken gehören.

Die Zentralbibliothek der József Attila Universität in Szeged hat die erste und dabei exakte Methoden anwendende Untersuchung bereits durchgeführt und plant jetzt die Befragung eines breiteren Kreises der Fachleute, die in die Untersuchung einbezogen werden können. Diese Untersuchung hat auch bewiesen, dass die grösste Nachfrage an Fachliteratur sowohl in qualitativer als in quantitativer Hinsicht sich an den wirtschaftlich, gesellschaftlich und kulturell meist entwickelten Provinzstädten ergibt.

